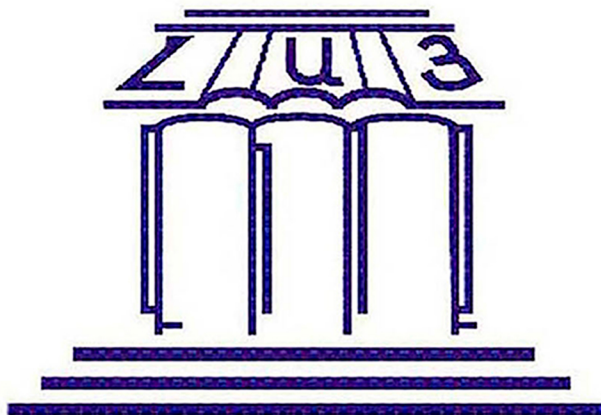

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

107

2-րդ-ը.

“ՍԱՃԿԱՒ”-Ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ ...

ԿԵԿ

ԻԿ

ԳՐՈՑ. Դ. ԿՈՍԻՏԵԿ

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ №-6

ԻՆՉ ԿՍ ՀՈՂԻ ՄԵՋ

Յ Ե Կ

ԻՆՉՊԻՍԻ ՀՈՂԵՐ ԵՆ ԼԻՆՈՒՄ

ՇԵՄԱ

2

Խմբագրությունը
Խ. ՅԵՐԵՅԵՆԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Կ. Կ. Կ. ԿՈՍԻՏԵՅԻ
ՅԵՐԵՎԱՆ-1923

ՏՐԵՍՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՏԳՍՐԱՆ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Գրոթ. Գ. Ա. Կոստիչեի նշանավոր «Յերկրագործութեան հանրամատչելի ձեռնարկը» համարվում է նման ձեռնարկների շարքում լավագույններից մեկը: Խորհրդային Ռուսաստանի Հոգ-
ծողկոմատի հրատարակչութեան հանձնաժողովը ընտրել է հիշյալ ձեռնարկը իրեն լավագույնը տպագրելու համար: «ԵՏԿ կա հոգի մեջ չեմ ինչպիսի հոգեւ եմ լինում» գրքույկը, վոր այսօր լույս չենք ընծայում, կազմում է «Յերկրագործութեան հանրամատ-
չելի ձեռնարկի» մի գլուխը միայն: Մյուս գլուխները նույնպես հրատարակվելու յեն առանձին գրքույկներով:

Գրքույկի մեջ կատարված են անխուսափելի կրճատումներ և աննշան փոփոխություններ:

Խմբագրություն

Տպագրված է Յերևանի պետական համալսարանի գյուղատնտեսական ֆակուլտետի համաձեռն հանձնաժողովի համաձայնությամբ:

ԳԼ. I.

ԻՆՉ ՆՅՈՒԹԵՐԻՑ Ե ԲԱՂԱՅԱՆՄ ԿՈՂԸ

Յեթե մի բաժակ ջրի մեջ մի բուռը մաքուր աղ գցենք և ջուրը խառնենք, կնկատենք, վոր աղը մի քա-
նի ընպելում ջրի մեջ կլուծվի, կհալվի:

Այդպիսի ջուրը մաքուր ջրից չի գանաղանվում և միայն համն առնելով կարող ենք իմանալ, թե նրա մեջ աղ կա թե վոչ: Իսկ յեթե շատ քիչ աղ վերցնենք և ջը-
րով լիքը մեծ բաժակի մեջ գցենք, հազիվ կարողանանք համով վորոշել, թե աղ կա իսուր նրա մեջ: Բայց յերբ համն ել չի ոգնում, կարելի յե ուրիշ կերպ վորոշել, թե
աղ կա թե վոչ, նույնիսկ կարելի յե իմանալ աղի քանակը:

Յեթե ջրով լի բաժակը, վորի մեջ աղ ենք գցել, դնենք տաք վառարանի վրա, բայց հետևենք, վոր ջուրը յեի չգա, այլ միայն տաքությունից գոլորշին բարձրանա, կտեսնենք, վոր ջուրը բաժակի մեջ հետգհետե քչանում է և վերջը ամբողջապես ցամաքում: Այդ յերևույթն ա-
վում է ջրի գոլորշիացում, այսինքն՝ ջուրը գոլորշի յե դառնում և տարածվում է ողի մեջ: Աղը, վոր ջրի մեջն
եր, մնում է բաժակում և նա այնքան է լինում, վոր-
քան մենք բաժակի մեջն ենք գցել:

Աղի ջրի մեջ հալվելուն ասում են նույնպես, վոր աղը լուծվել է: Բացի սովորական աղից, ջրի մեջ լուծ-
վում են և շատ ուրիշ նյութեր, որինսկ բորակը, շաքա-
րը, նաշաաղը և ուրիշները: Թե դրանք և թե դրանց նման բոլոր նյութերը կոչվում են ջրի մեջ լուծվող
նյութեր:

Բայց կան և որիշ շատ նյութեր, վորոնք չեն կարող ջրի մեջ լուծվել, որինակ՝ կավիճը, կավը, ալաղը և այլն:

Այդ նկատողություններն անուամբ ենք նրա համար, վորովհետև ամեն մի հողի մեջ կան ջրի մեջ լուծվող և չլուծվող նյութեր:

Յեթե մի վարկե հողից վերցնենք մի յերկու ֆունտ հող և ջրով լի մեկ մեծ բաժակի մեջ խառնենք և ապա առժամանակ թողնենք, վոր հանդստանա, կանսնենք, վոր ջուրը քիչ քիչ պարզվում է. հողի այն մասերը, վոր առաջ ջրի մեջ լողում էին, հեռացնուե բաժակի տակն են նստում և ջուրը առաջվա նման պարզվում է, միայն մի քիչ գեղին գույն է ստանում:

Բաժակի տակը նստած բոլոր նյութերը ջրի մեջ անլուծելի յեն:

Վորպեսզի խմանանք, թե արդյոք այդ գեղին ջրի մեջ լուծվող նյութեր կան թե վոչ, պետք է զգուշությամբ ջուրը թափենք կամ ավելի լավ՝ ծծան թղթով կամ բամբակով քամենք, վոր նա բոլորովին պարզ լինի: Յերբեմն համե առնելով ել կարելի յե նկատել, վոր ջրի մեջ մի ուրիշ բան կա: Յեթե բաժակի ջուրը գոլորշիացնենք, հատակի վրա կմնա պինդ մուգ գույնի մնացորդ: Յեթե այդ մնացորդը լամպի վրա կեծացնենք, նրա մի մասը կայրվի և կմնա զրեթե մի ձերձակ կամ գեղնագույն փռչի:

Ջրի մեջ լուծվող նյութերը ստորակառն հողերի մեջ շատ քիչ են լինում: 10 ֆունտ հողից չի կարելի 1 մը խալից ավելի ալկալիի նյութ ստանալ: Բայց, ալկալիի նյութերը մեծ նշանակություն ունեն, նրանց մեջ զբաղվում են այն բոլորը, ինչ վոր բույսի մոխրի մեջն է: Ուրիշ խոսքով, ջուրը հողից վերցնում է կամ հալում բույսի կերակուր կազմող նյութերը: Նրանց քիչ լինելը

ցույց է տալիս, վոր հողի մեջ շատ քիչ նյութ է գտնվում բույսի սնունդի համար: Հողի պարարեություն համար անհրաժեշտ է, վոր ջրի մեջ լուծվող նյութերը քիչ լինեն, վորովհետև նրանց շատ լինելը բույսերի համար վնասակար է: Այն հողերը, վորոնք ջրի մեջ լուծվող շատ նյութեր կամ աղեր ունեն, ասվում են աղային կամ ռուալյաք հողեր. նրանք անբերրի յեն. չոր դրությամբ քարի պես պինդ ու սերտ են, իսկ յերբ թափվում են՝ կակղում են ու խիստ կոշտն գտնվում, այդ պատճառով ել նրանց զրեթե անկարելի յե մշակել:

Ջրի մեջ չլուծվող հողի մի մասը բաղկացած է գունապուն նյութերից, վորոնք խոտն են իրար հետ: Հասարակ աչքով և թե շոշափելով կարելի յե հողի մեջ նկատել դանդաղան մեծությամբ փոքրիկ քարեր, խոշոր ալաղներ: Ավազը լավ կարելի յե տեսնել, յերբ ջրի մեջ խառնում ենք. այդ ժամանակ խոշոր ալաղները նստում են հատակի վրա, նրանցից հետո մանր ալաղն է քիչ քիչ նստում:

Յեթե վերցնենք այն հողը, վորից ջրի մեջ լուծվող բոլոր նյութերը հեռացված են և նրան մաքուր ջրում (անձրևի կամ դոլորշիացումով ստացված, բայց վոչ աղբյուրի, գետի կամ ջրհորի) հարենք, ջուրը յերկար ժամանակ, մինչև անգամ մի քանի օր պղտոր կմնա. այդ պղտորությունը սուղ և զալիս նրանից, վոր ջրի մեջ լողում են, տանց հատակին նստելու հողի ամենամանր մասերը, այսինքն կապային մասերը:

Բացի կավից և ալաղից՝ ամեն մի հողի մեջ զբաղվում է կավին կամ կրամ: Կան հողեր, վորոնց մեջ նրանք մեծ քանակությամբ են լինում. յեթե հողը իր ամեն մի ֆունտի մեջ մինչև 3 մսխալ կիր ունենա, նա, թունդ քացախ ամեկուց՝ կիշիճա և փուշիկներ կկազմի:

Վերջապես ամեն հողի մեջ մենք կգտնենք բույսերից առաջացած սևահող, բույսերի փոսած մնացորդներ:

11-23949 96

Նրանց գույնը մուգ և լինում և նրանք այնպես խառնված են լինում հողի մյուս մասերի հետ, վոր նրանց գծվար և հասարակ միջոցներով հողի մյուս մասերից չեկել, հեռացնել:

Հողի մյուս մասերից այդ փտահողը նրանով և զանազանվում, վոր նա ընդունակ և այրվելու: Յեթե հողը լամպի վրա կեծացնենք, այրենք, փտահողը ածուխի կփոխվի, հետո այդ ածուխը կայրվի և հողը ժանգի գույն կստանա:

Կան հողեր, վորոնց մեջ բուսահողը կամ փտահողը շատ աննշան քանակությամբ կա, — վոր ալելի, քան 1-2 մսխալ 10 ֆ. հողի մեջ: Ուրիշ հողերում, որինակ սեահողում, ամեն մի ֆունտի մեջ գտնվում և 2-12 մսխալ փտահող, վերջապես կիզահողը (տորֆը, այն և ճախճախուտներում փտած բույսերից գոյացած շերտը) ամեն մի ֆունտի մեջ ունի մինչև $\frac{1}{2}$ ֆունտ և ավելի փտահող:

Վորչափ հողի մեջ փտահողը շատ լինի՝ այնքան էլ հողի գույնը մուգ կլինի:

Ավազը, կավը, կիրը և փտահողը հողի կազմի զբաղվոր մասերն են, վորոնք ջրի մեջ չեն լուծվում: Բացի դրանցից մի շարք հողերում գտնվում և մեծ քանակությամբ յերկաթի ժանգ. այդ դեպքում հողը ամենքին հայտնի ժանգի գույն ունի և ավում և յեղկարանող:

Հողի զանազան տեսակներն ստաջ են գալիս նրանից, վոր զանազան հողերում ավազը, կավը, կիրը և բուսահողը միմեռայն քանակությամբ չեն գտնվում: Մի հողում ավազն և շատ, մյուսներում՝ կավը, մի ուրիշ հողում՝ կիրը կամ փտահողը, և այլն:

Այդ չորս նյութերի խառնուրդը կարող և զանազան լինել, դրանից էլ կարող են զանազան լինել և հողերի հատկությունները:

Յերբ հողը շատ բաղմազան և, գծվար և ասել, թե ինչ կարելի չէ անել այդ հողում, առանց իմանալու, թե

ինչ տեսակ հողի մասին և խոսքը. ինչ վոր լավ և մի հողի համար, կարող և մյուսի համար անպետք լինել: Դրա համար էլ յերբ խոսք և լինում մի հողի մասին, պետք և իմանանք, թե ինչ տեսակ հող և դա:

Այդ պատճառով էլ հողերին զանազան անուններ են տալիս, նայած, վոր մասն և նրանց մեջ շատ: Որինակ՝ կոչում են 1) կավահող յեթե հողի մեջ չափազանց շատ կավ կա. 2) ավազահող — յերբ նրա մեջ ավազն և զբաղվոր տեղը բռնում: Այն հողերը, վորոնք բավակա-նաչափ թե կավ և թե ավազ ունեն՝ կոչվում են կավա-նաւ հողեր. յեթե մեծ քանակով ավազ ունեցող հողերը քիչ կավ ունեն, այդպիսի հողերին անվանում են ավա-զ սուաւ հողեր, 3) կրահող — յերբ հողի մեծ մասը բաղ-կացած և կավիճից կամ կրից. 4) փսահողը — յերբ շատ բուսահող ունեն իրենց մեջ: Չոր տեղերում առաջացած բուսահողերն ասվում են սեվահող, իսկ խոնավ կամ ճահ-ճային տեղերում առաջացած հողերը կոչվում են սորճային: Վերջապես յերբ ջրի մեջ լուծվող նյութերը շատ են քա-նակով կոչվում են աղային կամ օռափյաք հողեր:

ԳԼ. II

ՀՈՂԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Հողերի մասերն ընկած են մեկ մեկի մոտ այնպես, վոր նրանց արանքում անցքեր կամ ծակեր են մտում: Խոշոր հատիկներից բաղկացած հողի մասնիկների արանք-ները մեծ են լինում. այն հողերում, վորոնք շատ մանր փոշիներից են կազմված, ծակերն էլ շատ մանր են լի-նում, այսինքն մասնիկներն իրարից ավելի մոտ են լինում

ժու սզմված: Յերբ այգայիսի հողը պնդանում է նրա ծակտախիկներն եւ փոքրանում են եւ աննկատելի են դառնում, թեւ յերբեք չեն փոխանում:

Զոր հաղթում մասնիկների արանքները բռնված են ողով: Իսկ յեթե հողը խմնով է, այն ժամանակ ծակերի մի մասը ջրով է խմնվում: Վերպետի հասկանալի լինի, թե ինչպե՞ս է ջուրը հողի մեջ պահվում, պետք է այդ մանրամասն խոյարարել:

Հողի մասնիկների նեղ արանքները կարելի չէ համեմատել շատ նեղ խողովակների հետ, իսկ լայն անցքերը լայն խողովակների հետ: Յերբ գետնի մեջ ջուր է մըսնում, այդ ջուրը պահվում է միայն նեղ անցքերի մեջ, իսկ լայն արանքներով նա իսկույն դեպի ներքե ե հոսում է հողի ստորին շերտը մանում:

Իրա համար ել միևնույն անձրևից հետո գնադան հողերում ջուրը միևնույն չափով չի պահվում: Պինդ հողերում ջուրը շատ է կանգ առնում, վաղովհետե նեղ անցքերի միջով նա չի հասնում դեպի ցած:

Ընդհակառակը, յեթե հողը ավազի խոշոր հատիկների մի խառնուրդ է, այն ժամանակ համարյա բոլոր անձրևաջուրը ներքե կանցնի, հողի արանքներում համարյա բոլորովին ջուր չի մնա, հողը շուտ կցամաքի:

Խոշոր ավազներից բաղկացած հողի միջից ջուրն այնպե՞ս հեշտությամբ է անցնում, վոր մինչև անգամ օսատիկ անձրևների ժամանակ հողի յերեսին չի մնում ե ընդհակառակը, շատ մանր փուշուց բաղկացած հողերի վրա ջուրը յերկար է մնում, վորովհետե այգայիսի հողերի միջից ջուրը շատ դանդաղ է անցնում, մանավանդ յերբ հողը ջրով կշտացած է լինում: Յերբևին, մինչև անգամ, նրանց միջից անցնելը չի նկատվում: Այգայիսի հողերը ջրի համար անթափանցելի յեն:

Յերբ գետինը վերեից վորոշ խորությամբ չորանում

է, այն ժամանակ ներքեի շերտերից ջուրը սկսում է վերել բարձրանալ: Թե ինչպե՞ս է այդ կատարվում հողի մեջ, կարելի չէ տեսնել, յեթե ապակյա խողովակի մեջ խիտ հող լցնենք ե մի ծայրը դնենք ջրի մեջ: Այդ անելուց հետո շուտով կտեսնենք, թե ինչպե՞ս է հողը ջրի ծծվելուց թաց լինում մինչև վերի ծայրը ե մուգ գույն ստանում:

Յեւ այս դեպքում նկատվում է, վոր

1. Պինդ արորված հողերում, վորոնք բաղկացած են շատ մանր մասերից, ջուրը շատ է բարձրանում, թեպետ մի քիչ դանդաղ:

Առհասարակ վորքան հողի մասնիկները մանր են, ջուրը նրա մեջ այնքան վեր է բարձրանում, բայց այդ բարձրանալը դանդաղ կերպով ե կատարվում:

2. Փափուկ ե խոշոր ավազներից բաղկացած հողերում ջուրը ներքեի շերտից միայն այն ժամանակ կարող է բարձրանալ, յերբ նրանց տակի շերտը նույնպե՞ս փափուկ ե կամ բաղկացած է հողի խոշոր հատիկներից, թեւ այս դեպքում ջուրը շատ չի վերել բարձրանում:

3. Փափուկ շերտից ջուրը կարողանում է անցնել պինդ շերտի մեջ ե խոշորահատիկ հողերից—մանրահատիկների մեջ, իսկ պինդ հողից փափուկ ե մանրահատիկներից մեծահատիկների մեջ չի կարող անցնել:

Վորովհետե ջուրը դեպի վեր բարձրանում է հողի մասնիկների նեղ ու մաշի պեւ բաղակ արանքներով դրա համար ել ջրի այգայիսի բարձրանալը կոչվում է մագակալություն:

Այս ամենը կարելի է նրա համար, վոր հողագործները առաջնորդվեն դրանցով ե հողը այնպիսի դրության մեջ դնեն, վոր նրանց միջի բույսերը չորությանից վորջափ կարելի չէ քիչ փրկվեն: Որինակ՝ յեթե հողի յերեսը փափուկ պահեն, ջուրը տակի պինդ շերտից չի կարող

անցնել փափուկ շերտը և ջուրը տակին կձուլուի ու սնունդ կտա բույսերի արմատներին: Իսկ յեթե հողի յերեսը պինդ պահեն, այն դեպքում տակի պինդ մասից ջուրը կբարձրանա յերեսը և անցնելով յերեսի պինդ մասով դեպի վերև՝ կգոլորշիանա, կանցնի ողի մեջ և հողն այդպիսով շուտ կչորանա ու բույսերը կտուժեն:

Չորությունից հողի յերեսին ճեղքեր են բացվում: Այդ ճեղքերը նրանից են առաջ գալիս, վոր հողը ցամաքում է, նրա միջի ջուրը դուրս է գալիս, հողը սղմվում է, կուչ գալիս, չի կարող լցնել այն դատարկությունը, վորը խանավ ժամանակ բռնած էր ջրով: Յերբ այդպիսի ճաքած հողերը նորից թրջում ենք, նրանք լցվում են ջրով, ուռչում են և ճեղքերը այդպիսով անհետանում են: Ճեղքվածները առաջանում են, սովորաբար, մանրահատիկ հողերի մեջ և վորքան հողի մասնիկները մանր են, այնքան ավելի հեշտ է հողը պնդանում ու ճաքում: Խոշորահատիկ ավազահողերում ճեղքեր բոլորովին չեն լինում:

Բոլոր վերոհիշյալ առանձնահատկությունները նկատելի չեն միայն այն հողերում, վորոնք թողնված են անմշակ: Հողը հերկելուց նրանք փափկանում են և նրանց մեջ զանազան մեծ ու թյամբ կոշտեր կամ կնձիւր են առաջանում:

Բոլոր հողերն ընդունակ չեն կնձիւր կազմելու: Դրան ընդունակ են միայն այն հողերը, վորոնք իրենց մեջ կավ ունեն, կամ փոսհող կամ այդ յերկու նյութերը բավականաչափ գտնվում են հողի մեջ:

Յերբ հողը կոշտերով է, նա բույսի համար լավ է միայն այդ կոշտերը կամ կնձիւրը չպետք է խոշոր լինեն: Խոշոր կնձիւր ունեցող հողում բույսերը չեն կարող հավասար տարածվել, այլ տեղ տեղ կռնեն, տեղ տեղ չեն, և բացի դրանից խոշոր կոշտերով հողը շատով կչորանա: Դրա համար էլ հողագործը հողի մշակության ժամանակ պետք է աշխատի, վոր հողը մանր կնձիւր ունենա և վոչ թե մեծ կնձիւր կամ կոշտեր:

ԳԼ. III

ԵՆ ԻՆՉ ՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻ ՀՈՂԸ

Առաջին գլուխներից մեկում ասված է, վոր ամեն մի հողում կան ջրի մեջ լուծվող նյութեր և թե այդ նյութերը բաղկացած են բորակից և այն ամենից, ինչ վոր գտնվում է բույսի մոխրի մեջ. ուրեմն, այդ նյութերը կազմում են բույսերի սնունդը:

Ամբողջ բորակը կարող ենք մենք ջրի միջոցով հողից դուրս բերել լվանալով, իսկ բուսական կերակրի այն մասը, վոր բույսի մոխիրն է կազմում, լուծվում է ջրի մեջ մասամբ:

Մենք ասացինք, վոր ամեն մի հողում ավազ կա: Աչքով կարելի չէ տեսնել, վոր մի քանի հողերում ավազը միանման է, միայն գույնով են տարբերվում նրա հատիկներն իրարից: Բացի գույնից, նրանք տարբերվում են և ուրիշ առանձնահատկություններով: Ամենամանր ավազները բաղկացած են տիղմային մասերից և կոչվում են ուղղակի սիլվ:

Հողերի մեջ յեղած տիղմի մի մասից ջուրը կարողանում է նրա միջի բուսական կերակուր կազմող նյութերը լուծել, թեպետ և փոքր չափով: Յեթե հողը ջրի հետ խառնենք և ջուրը քամենք, մենք նրա մեջ լուծված նյութեր կգտնենք: Այդ նույն հողը (մեկ անգամ արդեն ջրով անցկացրած) մաքուր ջրի հետ խառնելով, նորից նրա նյութերի մի մասը կլուծվի: Քանի անգամ էլ հողը ջրով անցկացնենք, միշտ ջուրը հողի նյութի մի մասը նորից կլուծի: Հողի այդ նյութերը, վոր քիչ քիչ հալվելով ջրի մեջ բաժանվում են հողից, գտնվում են հողի մեջ առանձնահատուկ տիղմի ձևով, վորին մենք սննդաւոր սիլվ անունն ենք տալիս:

Հողի հետ մենք կարող ենք և ուրիշ կերպ վարվել: Պատրաստենք ջրում հալվող նյութերի լուծվածք, վար բույսերի սննդի մի մասն և կազմում, բայց այդ լուծվածքը ավելի թանձր պատրաստենք: Սառնելով հողի հետ մենք մի քանի ժամանակից հետո կգտնենք, վոր մեր լուծվածքը ջրալի յե դարձել, վոր նրա նյութերի մի մասը նրանից կորել և: Լուծվածքից այդ անհետացած նյութերը հողի հետ խառնելուց հողի պինդ մասեր են կազմում, նորից տիղմ են դառնում:

Ամեն մի հող ընդունակություն ունի ջրի մեջ լուծված նյութերը սննդաբար տիղմ դարձնելու: Յերբ լուծված նյութերը հողի մեջ պինդ նյութեր են դառնում, ասում են հողը ծծում և կամ կլանում և լուծված նյութերը: Իսկ հողի այդ ընդունակությունը կոչվում և կլանող ընդունակություն:

Ամեն մի հող կարող և լուծվող նյութերը անլուծելի դարձնել միայն փոքր քանակությամբ, իսկ յեթե այդ լուծվող սննդաբար նյութերը շատ են, այն դեպքում հողը չի կարողանում ամբողջը կլանել և մի մասը մնում և լուծված դրության մեջ:

Հողի կլանող ընդունակությունը շատ դեպքերում բույսի համար բարեբար ազդեցություն ունի: Նրա շնորհիվ հողի մեջ յեղած բույսերը միշտ գտնում են վոչ շատ խիտ, բայց և վոչ ել չափազանց հեղուկ լուծվածքներ: Հենց վոր լուծվածքը սկսում և խտանալ, այն ժամանակ նրա նյութի մի մասը հողի կազմից կլանվում և ու տիղմի փոխվում: Մյուս կողմից յեթե հողային լուծվածքը չափից ավելի ջրիկ լինի, այն դեպքում տղմի մի մասը կլուծվի ջրի մեջ և լուծվածքը կրկին կստանա հալկավոր քանձություն:

Շնորհիվ այն հանգամանքի, վոր լուծվող սննդի նշանավոր մասը գտնվում և տիղմի ձևով, հողերը չեն կա-

րող կարճ միջոցում աղքատանալ, սննդագուրկ լինել: Յեթե այդ չլինել, այն ժամանակ անձրևաշուրը մի քանի տարվա մեջ բույսի ամբողջ սնունդը կլվանալ, կքշեր կտաներ և հողերը անպտղաբեր կդառնային:

Բացի այդ, հողի կլանելու ընդունակությունը հարկադրում և հողագործին իր աշխատանքի ժամանակ վորոշ կանոններով ղեկավարվել, յեթե ցանկանում և, վոր իր արտի վրայի բույսերը լավ և համահավասար աճեն. հողի մեջ բույսի կերակրի պաշարը շատացնելու համար հողագործն իր հողը պիտի պարարտացնի զանազան նյութերով: Յեթե այդ պարարտացուցիչ նյութերը հողի մեջ անհավասար բաժանվեն, մի տեղ շատ սննդաբար տիղմ կստացվի, մյուս տեղում քիչ կամ բոլորովին չի ստացվի:

Յեթե տիղմը արտի մեջ անհավասար և բաժանված, ապա հողի մեջ բույսերը սննդի անհավասար տարածումից տեղ տեղ փաստվում են և վատ աճում: Ուրեմն, վորպեսզի բույսը լավ և համահավասար աճի՝ կարևոր և, վոր հողի մեջ ամեն տեղ նրա արմատները միաբանակ սնունդ ունենան, իսկ դրա համար հարկավոր և պարարտացուցիչ նյութերը հողի հետ հավասար չափով խառնել:

Տարբեր հողերի կլանելու ընդունակությունը տարբեր և:

Մի քանիսը ընդունակ են լուծվող նյութերից շատ կլանելու, մյուսները պատրաստելով փոքր քանակությամբ սննդաբար տիղմ, անընդունակ են դառնում նյութերը կլանելու, և այդ դեպքում լուծվող նյութերի ավելորդ մասը ջրի միջոցով հեշտությամբ լվացվում և ու տարվում:

Նմանապես առատ սննդաբար տղմից ջուրը մի քանի հողերում մեծ քանակությամբ և նյութեր լուծում, իսկ մյուս հողերում քիչ: Յերբեմն պատահում և, վոր սննդառատ հողում ջուրը քիչ և կարողանում նյութեր լուծել, բայց ավելի աղքատ հողերում:

Դրա համար ել հողերը մարդկանց պես լինում են և հարուստ ու աղքատ, և ժլատ ու առատաձեռն, նրանցում ել, ինչպես և մարդկանց մեջ հարուստները ամեն ժամանակ առատաձեռն չեն լինում և վոչ ել աղքատները միշտ ժլատ: Հողի այդ առանձնահատկությունները պահանջում են և առանձին միջոցներ, վոր յերկրագործը պիտի գործ դնի բույսերի մշակության ժամանակ:

Գլ. IV

ՀՈՂԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

1) Ավազահողեր

Ավազահողերը, վորոնք յերբեմն բաղկացած են լինում գրեթե միմիայն ավազից, կոչվում են նաև փխրուն, թեթև, չոր և տաք հողեր: Այդ անունները բոլորովին համապատասխանում են ավազահողերի հատկություններին:

Ավազի խոշոր մասերը բոլորովին չեն կպչում իրար վոչ թաց և վոչ ել չոր ժամանակ, դրա համար ել ավազահողերը միշտ հեշտությամբ են քայքայվում կամ փշրվում ու փոշի դառնում: Յեթե ավազահողի վրա նույնիսկ մեծ քանակությամբ անձրևաջուր ե թափվում, նա հեշտությամբ անցնում ե ավազի հաստ շերտերի միջով և նրա յերևսին յերբեք ջուրը չի կանգնում: Թրջված ավազը շատ քիչ ե իր մասնիկների մեջ ջուր պահում, և բացի դրանից շատ շուտով ե վերևից չորանում, բայց խորքում դանդաղ ե չորանում: Դրա համար ել յերկարատև չորությունների ժամանակ ավազի վրա ավելի լավ բերք ե լինում, քան մյուս հողերում: Չորա-

նալուց, ավազահողերն առհասարակ ճեղքվածներ չեն տալիս, իսկ յեթե յերբեմն այդ պատահում ե, ճեղքվածները շատ շուտով ծածկվում են թափվող ավազի մասնիկներով: Ավազն ավելի ուժեղ և շուտ ե տաքանում, քան հողի մյուս բաղկացուցիչ մասերը (բացի փտահողից, վորը սաստիկ տաքանում ե, վորովհետև գույնը մուգ ե): ավազահողերը շուտ տաքանում են այն պատճառով, վոր նրանք սովորաբար քիչ ջուր են պահում իրենց մեջ:

Ավազի հատիկների արանքները լայն են, և աչքով ել կարելի յե նրանց նկատել: Հենց այդ պատճառով ողն անցնում ե հեշտությամբ ավազահողերի մեջ, դրա համար ել վոչ բույսերի արմատները և վոչ ել ցանված սերմերը շատ խորության մեջ տնդամ ողի պակասություն չեն զգում: Ավազահողերում շատ ող լինելու շնորհիվ բույսերի մնացորդները, աղբը և նման նյութեր շատ շուտով են փտում և նոր բույսերի համար սննդաբար նյութ դառնում:

Այդ հողերը սովորաբար շատ քիչ սննդալար տիղմ են ունենում և չեն կարողանում նրան մեծ քանակությամբ պահել, դրա համար ել բույսի կերակուրը հեշտությամբ ե նրանցից լվացվում, տարվում: Յեթե այդպիսի հողերը միանգամից մեծ քանակությամբ աղբով պարարտացնենք, աղբը շուտով կփախ, բայց բույսի համար գոյացած կերակուրը չի կարող կապված մնալ հողում, անձրևներից կտարվի, ասել և առանց ոգուտ բերելու կկորչի: Դրա համար ել ավազահողերը պետք քիչ-քիչ, բայց հաճախ պարարտացնել:

Ավազահողերի ավազը ինչպես և բոլոր մյուս հողերինը կարելի յե յերկու տեսակի բաժանել: Ավազ կա բաղկացած ճերմակ, թափանցիկ մանր ավազներից, վոր շատ նման ե ծեծված ճերմակ ապակու: Նա ասվում ե կվարցային

կամ վորձաքարային ավազ: Սվազի մյուս տեսակը բաղ-
կացած է անթափանցիկ և գունավոր — կարմիր, կապտա-
գույն, սև և այլն ավազիկներէց:

Սվազի սոռալին տեսակը չի փոխվում, նա միշտ նույ-
նությամբ մնում է: Յերկրայէ տեսակն, բնդհակառակը,
ժամանակի ընթացքում աշնպես է փոխվում, վոր նրա-
նից հեռոցեան աննդարար տիղմ է գոյանում: Այդ փո-
փոխությունն ավելի շուտ այն դեպքում է առաջանում,
յերբ հողի մեջ կա ող, խոնավություն և բույսերի փառղ
մասեր և այն ել տարվա տաք լեղանակին:

Սվազահողերում ավազի այդ կերպ փոխվելուն ար-
գելք է լինում սովորաբար ավազահողի մշտական չորու-
թյունը: Բայց յեթե ավազահողը խոնավ է և բացի այդ
նրա մեջ ավելացնենք բուսական մնացորդներ, որինակ
աղբ, այն ժամանակ անպետք ավազը շատ հեշտ և շատ
շուտ աննդարար տիղմ կդառնա:

Այդ բանը շատ վաղուց նկատել են մեր հասարակ
հողագործները և մենք նրանցից կարող ենք լսել, վոր
յեթե հողի մեջ աղբ ածենք, հողն իրենից ել շատ բան
կտա, այսինքն — նրա անպետք նյութերի մի մասն ել բույ-
սի համար մնա: Եւ կդառնա, կամ ուրիշ խոսքով — բույսերն
ավելի սնունդ կստանան, քան մենք ավել ենք աղբի ձեռով:

Կան ավազահողեր, վորոնք ուրիշ հատկություն-
ներ ունեն, սովորաբար բաղկացած են շատ մանր՝ փոշու-
նման ավազների հատիկներից, ղլխավորապես կվարցալին
ավազից: Տեսքով նրանք նմանվում են տրորված մոխրի,
զրա համար ել ասվում են պոդկոլ կամ մոխրահող: Այդ
հողերը սովորաբար անձրևներից հետո պինդ նստում են
և չորանալով վերևի մասում պինդ կեղև են կապում, փո-
րից դժվարությամբ է ողը հողի մեջ մտնում: Թաց
ժամանակ յերբ հերկում ենք, նրանք կավի պես կպչում
են, իսկ չոր ժամանակ կտոր-կտոր են լինում:

Այդ կտորները, սակայն, պինդ չեն, փոցին անցնելուց
փշրվում: փոշի յեն դառնում և անձրևից լցվում են ու
դարձյալ միապագաղ շերտ են կազմում: Այդ բոլոր պատ-
ճառներն աչքի առաջ ունենալով պողպտները համարվում
են ամենից անպաղարքեր հողեր:

Կավի, կրի կամ բուսահողի խառնուրթներն ավազա-
հողերի հատկությունը սաստիկ փոխում են. նա այլևս
հեշտ փշրվող չի լինում, ավելի յե շուր պահում բույսի
համար, ավելի յե հարստանում աննդարար նյութերով:

Սվազահողերի հերկելն առանձին դժվարություններ
չի ներկայացնում: Ինչ ժամանակ ել վոր հերկենք՝ թե
թաց և թե չոր ժամանակ, նրանք հեշտ փշրվում են և
յերկրագործական գործիքներին չեն կպչում:

2. Կավահողեր

Այդ հողերը իրենց կազմությամբ մյուսներից դանա-
դանվում են նրանով, վոր իրենց մեջ շատ կավ են պա-
րունակում: Սակայն չպիտի կարծել, վոր նրանց մեջ յե-
ղած կավը ավելի յե, քան մյուս բաղկացուցիչ մասերը:
Շատ քիչ է պատահում, վոր կավահողերում կավը 32
մսխալից ավելի լինի մի ֆունտի մեջ. սովորական կավա-
հողերի մեջ (վոչ կրահողային և վոչ ել բուսահողային)
գրեթե մնացած յերկու յերրորդական մասը ավազ է:

Կավահողերին շատ անգամ կպչուն, մածուցիկ, ցուրտ
յեվ խոնավ անուկ են ցալիս: Նրանք հերկելու համար
ծանր են, ուստի և ծանր հող են կոչում:

Այդ հողերում բոլոր մասերը այնպես են կավի հետ
շաղկապված, վոր յեթե մի կտոր թաց կավահող վերց-
նենք, հեշտությամբ կարելի յե ձեռքի մեջ ձուլել, նրանից
գնդակներ շինել և մեր ուզած ձևը տալ: Այդ դեպքում
հողի մասերը մի իմացից չեն բաժանվում, մնում են
կապված: Եթե յայլ կերպով ուժեղ կերպով հատակին

կամ պետին խփենք, նա չի քայքայվի, միայն կտափա-
կի կամ ճեղքեր կտա: Կավահողը յերբ մեծ քանա-
կությամբ ջուր է առնենում՝ խմորի նման է դառնում,
կոչում հեշտությամբ զանազան առարկաների (ի թիվս
դրանց իհարկե և յերկրագործական գործիքներին), այն-
պես վոր նրանց հողից մաքրելը շատ աշխատանք է պու-
նանջում:

Յեթե խոնավ կավահողի մի գունդը կամ կունձը
ողի մեջ չորանում է, նա քարի պես պնդանում է և այդ
դրությամբ հեշտ չի նրան փշրելու: Իսկ յեթե հնոնելու
լինենք, թե ինչպես է կավահողը հետզհետե չորանում,
կնկատենք, վոր քիչ խոնավ ժամանակ նա հեշտությամբ
է փշրվում: Այդ դրությունը կավահող հերկելու ա-
մենահարմարն է. թե շատ խոնավ է թե շատ չոր ժամա-
նակ նա չի կարող յերկրագործական գործիքներով ման-
քանալ. սառտիկ խոնավ դրության մեջ նա միայն շաղախ-
վում է և վոչ թե փշրվում, իսկ չոր դրությամբ՝ նա քա-
րի պես պնդանում է:

Չոր կավահողը փոշի դառնալուց հետո, յեթե
նրա վրա ջուր է թափվում (ինչպես անձրևի ժամանակ),
վերեկից նա խմորի նման է դառնում, այսինքն նրա մա-
սերը կոչում են իրար հետ: Կավահողի այդպիսի թաց
չերտը շատ դժվարությամբ է դանդաղ և իրենից ջուր
բաց թողնում և նրա տակի հողը չոր է մնում: Վերևի թաց
չերտը նույնպես դժվարությամբ է ողը ներս առնում,
դրա համար ևլ յեթե այդպիսի հողերում ցանքս են անում
կամ արդեն բույսեր են աճում, անձրևներից հետո սեր-
մերը և թե արմատները բավականաչափ ջուր չեն սառ-
նում թե աճելու և թե սնունդի համար: Նույնպես չեն
ոռանում և ող շնչառության համար:

Առհասարակ կավահողերը, յեթե նրանք փրշված
չեն, դժվարությամբ են իրենց միջից ջուր անցկացնում,
մինչև անգամ թեթև անձրևներից հետո ևլ ջուրը մնում

է յերեսին կամ հոսում է դաշտից, յերբ գաշտը թեք է
լինում:

Կավահողերը չորանալուց մեծ ճեղքեր են տա-
լիս, վորովհետև նրանց ծավալը փոքրանում է յերբեմն
մի յերբորդ մասով, այնպես վոր մի գետնատինի ամբողջ
յերբորդ մասը կազմում են ճեղքերը և միայն յերկու-յեր-
բորդ մասը՝ հողը: Պարզ և ուրեմն, վոր կավահողերը
հողագործից առանձին հոգս են պահանջում նրանց
մշակության ժամանակ, է վորպեսզի նրանք այն-
պիսի դրության մեջ գրվեն, վոր ավելի բարենաջող լինեն
բույսի համար, հարկավոր է գործ դնել ավելի մեծ աշ-
խատանք, քան մյուս հողերը մշակելու ժամանակ:

Բայց այդ վատ հատկություններից բացի կավա-
հողերն ունեն և լավ հատկություններ, և այդ կողմից
նրանք մյուս տեսակի հողերից ավելի լավ են:

Կավահողերը կարող են իրենց մասերի մեջ մեծ
քանակությամբ ջուր պահել, մի ֆուռա չոր կավը կարող
է իր մեջ պահել մի-յերբորդական, մինչև անգամ յերկու-
յերբորդական ֆուռա ջուր: Կավահողի չորանալու մի-
ջոցին նրա միջի ջուրը դանդաղ է բաժանվում, այնպես
վոր յերկար ժամանակ նա խոնավ է մնում:

Բացի այդ՝ կավը կարող է հողի շատ ցածր խոնավ
չերտերից ջուրը բարձրացնել և դրանով բույսերի չորանա-
լու առաջն առնել ավելի լավ, քան մյուս հողերը, յեթե
նեղքի շերտը խոնավ է:

Կավահողերը շատ զեպքերում մեծ քանակու-
թյամբ աննդարար տիղմ են ունենում իրենց մեջ, այս-
ինքն բույսերի համար նրանք շատ հարուստ են աննդա-
րար նյութերով, բայց բուսական սնունդը նրանց մեջ
շատ դժվարությամբ է լուծվում, այսինքն կավահո-
ղերը թեպետ և հարուստ են, բայց միևնույն ժամանակ
և ժլատ են: Բայց և այնպես նրանց վրա կարելի չէ մեծ

քանակությամբ պարարտացուցիչ նյութեր փոխ առանց յերկրադիր: Բույսի սնունդը անձրևներէից չի տարւիլի: յերկար ժամանակ խնայողաբար կ'մնա, այնպէս վոր յեթե միանգամից առատ պարարտացնենք, դրանով կաւահողի բերքը յերկար տարիներով կապահովենք: Կովը շատ թույլ և կամաց ե տաքանում, քան հողի մեջ յեղած մշուս մասերը: Կավահողը շուտ չի տաքանում և այն պատճառով, վոր միջի ջուրը շատ ե լինում, դրա համար ել սովորաբար այդ հողերը մշուսներէից ցուրտ են լինում:

Յեւ վորովհետեւ այդպիսի հողերը մշուսներէից ցուրտ են և դժվարությամբ են ող պահում իրենց մեջ, բուսական մնացորդները, աղբը և ուրիշներն այդպիսի հողերում շատ դանդաղ են փառում և սննդաբար ավագն ել դանդաղ կերպով ե սննդաբար տիղմ դառնում:

Կավահողերի այդ հատկությունը փոխվում ե, ինչպէս և ուրիշները, այն դեպքում, յերբ կավահողը փշրվում ե, մանր կտորներ դառնում: Այդ ժամանակ ողբ ազատ կերպով մտնում ե կավահողի մինչև անգամ խոր շերտերը: Բուսական մնացորդները հեշտությամբ են փառում և հողը հարստանում ե սննդաբար նյութերով:

Վերջում ցույց տված հատկությունները պատկանում են խիստ կավահողերին: Բայց կան և այնպիսի հողեր, վորոնք շատ կավ ունեն և միաժամանակ ունեն և առատ ավազ կամ խոշոր ավազ. նրանք խոնավ ժամանակն այնքան ել կաշուսն չեն և այնպէս պիտի կունեն չեն թոյնում չորանալուց: քիչ են շորանում, քիչ են սննդաբար տիղմ պարունակում և այլն:

Կիրը և բուսահողը յերբ մեծ քանակությամբ են գտնվում կավահողի մեջ, թուլացնում են կավահողի վերոնշյալ հատկությունները և մեծ հարմարություններ են ստեղծում հողը մշակելու համար: Այն ժամանակ կավահողերը հողագործից ավելի քիչ աշխատանք են պա-

հանջում և նրա սխալներն այնպիսի վատ հետևանքներ չեն ունենում, ինչպէս խիստ կավահողերը մշակելիս:

Նայած, թե վորքան ե կավահողում ավազի քանակը, հողը կարող ե մի կողմից ավելի ավազահողերի նմանվել, մյուս կողմից կավահողերի, այսինքն կլինեն կամ թեթեւ փշրվող հողեր, կամ ծանր կաշուս: Դրա համաձայն այդպիսի հողերը կրում են համապատասխան սնունդներ—ինչպէս որինակ՝ կավառատ կամ ավազառատ հող և այլն:

Դրանց առանձնահատկությունների մի մի թվին աւելորդ ե. ամեն մի հողագործ ինքը կարող ե այդ հեշտ կերպով կատարել, յերբ նա կավային և ավազային հողերի հատկությունները ճանաչում ե:

3. Կրահողեր

Կրահողերը շատ բազմառեսակ են, նայած, թե կիրը ինչ ձևով ե նրանց մեջ գտնվում, ինչպիսի ուրիշ նյութեր կան նրանց հետ խառնված և ինչ քանակությամբ: Յեթե կիրը նրանց մեջ գտնվում ե պինդ քարի մանր կտորների ձևով, կրային հողերը նմանվում են ավազահողերին, իսկ յեթե նրանց մեջ կիրը մանր փոշու տեսքով ե, այն ժամանակ նրանց հատկությունը շատ բանով նմանվում ե կավահողերի հատկությանը: Շատ դեպքերում մաքուր կրահողերը իրենց առանձնահատկություններով բռնում են կավահողերի և ավազահողերի մեջ տեղը, նրանք պողաբերության կողմից աչքի չեն ընկնում, թեև մի քանի խտաբույսեր կրահողերում լավ են աճում:

Կավի և ավազի խառնուրդներից կրահողերի հատկությունները սաստիկ փոփոխվում են, այդ պատճառով այն հողերը, վորոնք շատ կիր ունեն իրենց մեջ և թույնդ քանակ ածելուց փշրվում են, բայց մեծ քանակությամբ ավազ և կավ ունեն խառնված, սովում են վոշթե կրային, այլ մեղքելյան հողեր: Նայելով նրան, թե բացի կրից

ուրիշ ինչ նշույթներ կան, հոգերը զանազան տնուներ են կրում: Նրանց ավագաւոս-մերգելյան (յերբ ավագը մեծ քանակութեամբ է), կալաւոս-մերգելյան (յերբ շատ կալ կանրանց մեջ) կալաւագային-մերգելյան և այլ տնուներ են տալիս: Այդ հոգերը շատ գեղքերում շատ լավ են: Նրանք շատ մենդարար նշույթներ ունեն բույսերի համար, բուսական մնացորդները նրանց մեջ շուտով են փառում, շատ բնդունակ են իրենց մեջ մենդարար տիգ՝ պոնելու, ջուր կանգնելուց նրանք չեն փառվում, պահում են հարկաւոր քանակութեամբ, շատ շուտով չեն չորանում, բնդունակ չեն պինդ կոշտերով չորանալու եւայլն: Առհասարակ նրանք աչքի լին բնկնում շատ բնտիր հատկութեաններով և վոչ մի վատ հատկութեան նրանց մեջ ուժեղ չափով չի նկատվում:

4. Փսանդեր

Այդ առաւելի հոգերն առաջ են գալիս միևնույն տեղում յերկար ժամանակ այս ու այն բույսի աճելուց: Մեծած բույսերը և նրանց արմատները մի տարվա ընթացքում բոլորովին չեն փառում, այնպես վոր նրանցից հետո հոգի մեջ փառնող և մնում: Մյուս տարին միևնույն տեղում նոր բույսեր են առաջ գալիս և նույնպես իրենցից հետո փառնող են թողում, այնպես էլ հաջորդ տարիներին: Այսպիսի ճանապարհով շատ տարիների ընթացքում հոգի մեջ շատ բուսանող և հալաքվում, հոգը մազ գույն և սառնում, յերբեմն գրեթե Պե, և զրա համար էլ նա փառնող կամ բուսանող և կոչվում:

Փառնողներն ինչպես ասել ենք կարող են տալ զալ չար և թաց տեղերում: Չոր տեղերում ալգայիսի հոգերն այն գեղքում են տալ զալիս, յերբ հոգը շատ մանրիկ մասերից և բաղկացած: Այդպիսի հոգերը սեվանող տնունն են կրում (զրանցով հարուստ են Ռուսաստանի միջին և հարավային նահանգները):

Պետք է լինի ալգայի, և իսկապես այդպես է, վոր այն տեղը, վորտեղ մենք սեւանող ենք գտնում, առաջ սեւանող չի յեղել, այլ կալանող կամ կալաւագանող, մերգելյան հոգ կային: Այդ հոգերն այդպես էլ մնացել են և այժմ, միայն այն տարբերութեամբ, վոր նրանց մեջ բուսանող կամ փառնող և հալաքվել:

Դրա համար էլ սեւանողը կարող է լինել կալաւային, կալաւագային, մերգելյան կային, և զրան համապատասխան սեւանողերը տարբերվում են շատ գեղքերում զանազան առանձնահատկութեաններով: Բայց զրա նկատմամբ բուսանողի հալաքվելուց ալգանդի առաջվա հոգերի հատկութեանները վերին աստիճանի փոխվել են:

Բուսանողը (փառնողը) մեծ բնդունակութեան ունի շատ ջուր իրեն մեջ պոնելու, մինչև անգամ ավելի քան կավը: Դրա համար էլ կալաւագային կամ մերգելյան սեւանողերը միշտ ավելի խոնավ են մաքուր կալաւագային կամ մերգելյան հոգերից և բույսերը նրանց վրա յերաշտից քիչ են փառվում:

Բացի այդ՝ փառնողը կարող է կապել -միայնակ ավաղի կամ կրի հատիկները, ինչպես այդ անում է կավը: Զրա համար սեւանող կալաւագային կամ մերգելյան հոգերն ավելի բնդունակ են կոշտեր կաղմելու, բայց միտմամանակ և ավելի վիշրիտ են: Կավի վատ հատկութեանը, նրա շատ պինդ կոշտեր կաղմելու բնդունակութեանը մեղմանում և բուսանողի խառնուրդից, մանավանդ յերբ այլ խառնուրդը մեծ քանակութեամբ է լինում:

Այդ ամենից բացի հոգի մեջ բուսանողի հալաքվելն ուրիշ կողմից էլ նշանակութեան ունի. զրանով ավելանում և հոգի միջի անունը:

Մենք ասացինք, վոր յերբ բույսերը փառում են, նրանք նորից այնպիսի նշույթներ են դառնում, վորոնցից իրենք գոյացել են, այսինքն նրանք նորից բույսերի հա-

մար կերակուր են դառնում: Սեահող կազմելու համար բույսերը փափել են, հարյուրավոր տարիները ընթացքում: Այդ բույսերը աննդարար նյութերի մի մասը իմիջիպալոց ստանում են ուղից. բույսի փափուկը հետո այդ փափած նյութը մնացել է հողի վերի շերտում և իր մեջ պատրաստել է բորակ: Այդ վերի շերտը հերկվող շերտն է: Դրա համար ել սեահողերի վերին շերտերը բույսի համար շատ հարուստ են աննդարար նյութերով: Բացի այդ՝ հողի մեջ բուսական մնացորդները փափուկը, նրա անպետք ավուրը փոխվում է աննդարար տղմի: Սեահողերում այդպիսի փոփոխություններն առաջացել են նույնպես հարյուրավոր տարիների ընթացքում և մենք այժմ տեսնում ենք, վոր սեահողերում մնացել է (համեմատած ուրիշ հողերի հետ) շատ քիչ անպետք ավազ — գրեթե ամենը, ինչ վոր հնարավոր եր՝ աննդարար տղմի յե փոխվել:

Այդ վերոնշյալ պատճառներով սեահողերն աչքի յեն ընկնում իրենց պտղաբերությամբ և այդ պատճառով համարվում են ամենալավը:

Նրանց վրա տատնյալ տարիներով բույսեր են ցանում և դրանից հետո միայն նրանք պետք են զգում պարարտանյութերի:

Բոլորովին ուրիշ հատկություններ ունեն ցածրադիր, ճահճոտ տեղերի փափուկները: Այդպիսի տեղերում բույսերի մնացորդները փափում են կամ ջրի մեջ, կամ ջրով կշտացած հողերում, այսինքն կամ առանց ուղի, կամ շատ քիչ ուղի ունեցողամբ. դրա համար ել այդտեղ վոչ բորակ է գոյանում և վոչ ել այնպիսի նյութեր, վորոնցից բորակ է կազմվում. բացի այդ՝ բոլոր բուսական սնունդը, վորը բույսի մոխիրն է կազմում, միշտ լուծվում է ջրի մեջ և ջրի հետ դնում է, կորչում:

Այո ամենը այն հետևանքն է ունենում, վոր ճահ-

ճատ տեղերի փափուկները պտղաբերության համար լավ չեն լինում: Բույսերի մնացորդներն այդ հողերում կիզահող (տորֆ) են դառնում, վորը յերբեմն հողի կես քաշն է կազմում, այնպես վոր նրա ամեն մի ֆունտի մեջ կես ֆունտից ավելի տորֆ է գտնվում, դրա համար ել այդ հողերը մեծ մասամբ կիզահողե կամ տորֆային հողեր են ապվում:

Շատ հաճախ կիզահողերը գրեղատնտեսական բույսերի մշակության համար անստեղ են լինում, բայց նրանց կարելի յե լավացնել չորացնելով (առուների միջոցով ջուրը դեպի մոտակա գետ կամ ավելի ցածր տեղեր տանելով) և պարարտացնելով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	էջ
Խմբագրութեան կողմից	2
Գլ. I. Ինչ նյութերից և բաղկացած հոդր	3
Գլ. II. Հոդի զլրատու հատկութիւնները	7
Գլ. III. Ել ինչ հատկութիւններ ունի հոդր	11
Գլ. IV. Հոդի տեսակները	14
1. Ախտանոցներ	14
2. Կապանոցներ	17
3. Կրտնոցներ	21
4. Փաւանոցներ	22

